

Bezďák a barbína

LENKA KAPSOVÁ
překladatelka

ZTRACENÍ V JAZYCE

Vždycky se mi na seminářích líbil takový ten otrepaný úkol: Vypiš všechny sociální role, které v životě zastáváš. Sestra, dcera, sousedka, student, partnerka, překladatelka, řidička, pojištěnec... Fascinoval mě ani ne samotný výčet rolí jako spíš pomýšlení, že z pohledu každé z nich jsem někdo úplně jiný.

V poslední době se víc zamýšlím, jak daleko je od rolí ke škatulkám a nálepkám. Loni před Vánoci jsem v bezdomovkyni na lavičce v lese poznala Barunu, svou vrstevnici z dětství. Od té chvíle se ošívám, když někdo s odporem mluví o *tý bezďače*, a vysvětluju, že je to Baruna, tu tady přece známe, je hodná... Kdepak, nálepka *bezďák* (i poměrně neutrální *bezdomovec*) přilne jako málokterá jiná, a hlavně vymaže všechno ostatní, stane se pro okolí hlavní identitou. O tom se zmínil i legendární češtinář Miloš Hoznauer v rozhovoru, který nedávno poskytl u příležitosti svých šestaosmdesátin. Býval i idolem studentek a mluvil o tom, jaké to je, když se všechno, co jste byli, zažili a co znáte, smrskne do jedné nálepky, která vás definuje v očích okolí: *důchodce* nebo *hůř dědek*.

Od té chvíle se ošívám, když někdo s odporem mluví o *tý bezďače*, a vysvětluju, že je to Baruna, tu tady přece známe, je hodná...

Chvilí jsem pozorovala, jaké nálepky dávám já. Nevinně jsem z toho nevyšla, jako asi nikdo. Když se náš pes rozštěkal, bylo to proto, že šly kolem *nějaký smažky*, a když mi dcera ukazovala fotky pózující spolužačky, vypadlo mi z pusy neomaleně, jestli to není *nějaká pipína*. To je mimochodem zajímavé, jaký despekt dokáže dodat přívlastek „nějaký“: v obchodě nám překážejí *nějaký burani*, jeden známý se zase zeptal, jestli náš mentálně retardovaný soused je *nějaký uchlýl*.

Některé nálepky jsou celkem dobromyslné – označení *kravaták* nebo *luffák* snad ani neurazí. Ve správném kontextu lze však i zdánlivě neutrální označení použít hanlivě. V nedávném sporu dvou hudebních recenzentů jeden smečoval nenápadnou zmínkou, že jeho oponent je *violista* (v hudebním světě každé rozumné). Také všichni známe tón, jakým se pronáší, že za volantem seděla *ženská*. A pak se dá přitvrzovat: upravená blondátka slečna je *barbína*, snědý člověk, atsi třeba z Indie, je *cigoš*, postižené dítě *retard* a homosexuál *bužna*. *Sluníčkáři* a *pravdoláskaři* oproti tomu vypadají roztomile, ale lze je vyslovit skoro se stejným pohrdáním.

Je člověk součtem svých rolí a nálepek? Já sama jsem od gymnaziálních let byla: *intoška* (pořád), *somrák* (pro veksláky), *vekslák* (pro somráky, lavirovala jsem vždy na pomezí obou světů), *kotlíkář* (pro bývalé kotlíkáře), *brejlatá kurva* (pro účastníky romského tábora), *věřící* (slovo má mírně slizký nádech), *nevěřící* (pro radikální americké baptisty), *manína* (poprvé v porodnici), *úča* (naštěstí jsem včas odešla na volnou nohu), *panínka* (pro chlapy v autoservisu) a poslední dva roky jsem taky *pejskař*. Kdybych si z toho měla udělat obrázek o sobě, byla by to docela zábavná karikatura.

Některá označení nám vadí víc a jiná méně. Důležité je jedno: zkusme se v jazyce nálepek a škatulek neztratit.

GALERIE

Proč jste mě nenechali? Stranou od všeho. Nemyslet, mlčet.

Snímek Anny Grzelewské je součástí kolektivní výstavy *Čtvrtstoletí: Institut tvůrčí fotografie FPF Slezské univerzity v Opavě 1990–2015*. Výstava je otevřena do 18. září v pražském Domě fotografie.

Nový duch Británie

Osobní výběr ze světového tisku

Mohlo by se tak trochu zdát, že s příchodem prvních červencových dní se vedle škol a školek, knihoven, divadel a zjevně i veškeré plynulé silniční dopravy na našich hlavních tazích zastaví také valná část dění na světové politické scéně.

A nebylo by to daleko od pravdy. Když přijde na prázdniny, nelíší se ani ti nejmocnější z mocných příliš od zbytku populace. Jen co se v jejich diářích mihnou stránky náležící měsíci s pořadovým číslem sedm, střídají kvapně parlamentní lavice a upjaté kanceláře za prázdninové destinace všeho druhu. Od plážových resortů, kde se zpravidla snaží oděni jen do plavek zůstat co nejdéle skryti před dlouhými objektivy paparazziů, horských chat vybízejících k nebývalým sportovním výkonům až po honosná sídla a ranče skýtající příležitost předvést, jak kdo vládne golfovým holím.

Ukazuje se přitom, že zatímco někteří rádi objevují neprobádané, jiní s železnou pravidelností míří na tatáž místa. Jak už před časem v odlehčeném tónu uvedla bruselská edice serveru *Politico*, třeba německá kancléřka Angela Merkelová nejméně posledních osm roků koncem července pokaždé vyrazí se svým manželem, profesorem kvantové chemie Joachimem Sauerem, do střediska Solda v italských Alpách nedaleko Bolzana. Loni se ji tak všetečným fotografům poměrně bezpracně podařilo zachytit, jak vybavená holemi pro nordic walking míří na některý z okolních vrcholů. Žádný heroický výšlap se však tehdy v jejím podání nekonal. Pár pohodlně vyvezla lanovka.

To ruský prezident Vladimir Putin si zas – zdá se – potrpí na to, dát si takřka pořádně do těla. A snad ještě raději, když ho u toho čas od času zveřejní některý z oficiálních kremelských fotografů. Tak jako když loni koncem srpna v letní rezidenci v jihoruském Soči spolu s premiérem

IVANA MILENKOVIČOVÁ
redaktorka LN

ROZCESTNÍK

List *The Guardian* přispěchal s návodem, jak přežít brexit. Humorným a nekorektním. A stejně bláznivým jako informační filmy o tom, jak přežít jadernou válku.

Dmitrijem Medveděvem vyměnili obleky za teplákovky a obuli tenisky.

Vypadá to ovšem, že mnohým utkvěly v paměti také fotky z Putinovy dovolené o pár let dříve. Snímky do půl těla vysvlečeného šéfa Kremle při rybaření nebo ježdění na koni se staly webovou senzací.

„Je s podivem, že Putin dokázal odolat nutkání strhat ze sebe tričko a absolveroval celé cvičení, aniž by vystavil na odiv svůj trup.“ svezl se britský tabloid *The Daily Mail* na této vlně v komentáři ke snímkům novějšího data.

Jak ale praví staré známé rčení, nic se nemá přehánět. Zvlášť se sportem ne. To by si měl vzít k srdci i britský skoro expremiér David Cameron, který se loni během rodinné dovolené v portugalském letovisku Alvor jal nořit do vln na surfu. Tak urputně, až z toho dostal ušní zánět.

Sotva tehdy ale asi tušil, že následky dovádění ve vlnách budou ještě tím nejmenším problémem, s nímž se bude potýkat. A nejspíš také netušil, že to na dlouho byla možná jeho poslední bezstarostná dovolená. Přinejmenším o té letošní to při ohlédnutí za výsledky červnového referenda v jeho případě platí zcela určitě.

Nicméně i ty z jeho krajanů, kteří letos vyrazí za letními radovánkami do více či méně dalekých končin, možná čeká po návratu poněkud horšák realita. Ještě předtím, než si Britové těsně zvolili odchod z EU, však pro každý případ přispěchal list *The Guardian* s návodem, jak přežít brexit. Humorným a politicky notně nekorektním. A stejně bláznivým jako všechny ty vládní informační filmy o tom, jak přežít jadernou válku.

„Je čas začít myslet na nemyslitelné. Možná si budeme muset brzy zvyknout na různé nesnesitelné změny našeho životního stylu,“ varuje list ostrovaný. „Ale nebudme padavky. Jsme přece jen Britové!“ burcuje s nadsázkou.

Radu číslo jedna ovšem není záhodno podceňovat: „Protéká vám záchod? Nic neodkládejte a napište Wladislawovi hned. Dřív než se vrátí do Poznaně. Pamatujte si ještě, co se stalo, když vám to poslední přišel opravit ten prohnaný Ken? Ta divná skvrna na stropě se pořád zvětšuje...“ předestírá *The Guardian*.

Podle něj má ale brexit i světlé stránky. Alespoň v krátkodobém horizontu. „Užijte si staré dobré britské klobásky!“ radí čtenářům.

„Až příliš dlouho se nám eurokrati pletli do našich klobásek, není to tak? Ano, to tedy pletli. *The Sun* si dokonce jednou stěžoval, že se ti zatracení kontinentálové vměšují do staré dobré britské tradice považovat v klobáskách určité množství tuku za maso! Ale s tím je teď konec. Nechtě se všudyprítomná rakovina tlustého střeva a diabetes druhého typu stanou projevem nově nabytého nezávislého ducha Británie!“

Blaho nevědomí

STANISLAV KOMÁREK
biolog a filozof

VĚDECKÁ LEKCE

Naše vědomí je pouhou třešničkou na dortu obrovské spousty procesů, které v našem organismu nevědomě probíhají – nemůžeme sami řídit tep svého srdce, dýchat ani trávicí procesy: po uplnutí večeri můžeme s klidem usnout, aniž bychom se starali, kolik pepsinu vyloučit. I pohyby kosterního svalstva, které jsme schopni vědomě řídit, jsou do značné míry zautomatizované – zapkneme-li, podaří se většinou nevědomě pádu zabránit.

Určit, kde je vlastně hranice mezi „tělesným“ a „duševním“ procesem v našem organismu, je paotázka: trávení bývá zvykem chápat spíše jako „tělesné“, odmočování jako „duševní“, ale už třeba s úlekem bychom měli potíže. Ve skutečnosti, co se v nás děje, děje se.

Pro karteziánsky orientované psychology bylo kdysi obtížné Freudovo stanovisko, že nevědomé procesy se nám míchají i do oblastí chápaných tradičně jako „hájemství duše“. Zatímco Freud chápal naše nevědomí jako žumpu, kde se hromadí vytěsněné duševní obsahy, v typickém případě se

Zatímco Freud chápal naše nevědomí jako žumpu, kde se hromadí vytěsněné obsahy, Jung pojal celou věc tak, že se hodí i k poznání psychologie zvířat

xuálního rázu, Jung pojal celou věc šířeji, dokonce tak, že se dobře hodí i k poznání psychologie zvířat. Jeho základní tezí je, že nevědomí nás v typickém případě vede správně a k našemu prospěchu, necháme-li mu jen dostatek prostoru a nasloucháme-li jeho hlasu – jedná se v zásadě o instinkt.

Celá věc lépe vynikne, sledujeme-li nějakou živou bytost nám vzdálenou, třeba slimáka. Zatímco o kocourovi arogantně prohlašovat, že žádná vědomí nemá (zvířata je mít nesmějí a basta!) je trochu násilím na skutečnosti, u plže je patrné, že něco jako vědomí u něj doutná jen velice skromným plamínkem.

Ale to mohutné a mazané nevědomí! Pokud nenastrážíme na jeho biotopu nějaký rafinovaný lidský výmysl, řídí jej jeho nevědomí skoro vždy k jeho prospěchu, osobnímu i reprodukčnímu – proto je ostatně všude tolik plžů. Kromě nevědomí individuálního existuje u sociálních tvorů i nevědomí kolektivní. I jeho princip se lépe chápe zpočátku na zvířatech. Rozmnožování včelích societ rojením či kolektivní útoky na nepřítel, oboje mediované příslušnými feromony, jsou fenomény obecně známé. Kolektivní nevědomí však funguje velmi dobře i u lidí, kde se vztahuje nejen na rodiny či instituce, ale třeba i na celé národy.

Nemohu si odpustit příklad, který máme v sousedním Německu přímo na očích. Na jedné straně přechází mateřství s jeho relativní bezmocností a pečovacími instinkty z jednotlivých reálných žen na stát jako celek, který leží jako obrovská kojící samice k všeobecné dispozici – není vcelku překvapivé, že stát tohoto typu je reprezentován bezdětnou kancléřkou. Na straně druhé instinkt velí dovážet i s lidmi ze zahraničí to, čeho se v těch vlastních akutně nedostává: touhu se rozmnožovat a udržovat rodinu, neproblematickou náboženskost či představu o odlišných rolích pohlaví ve společnosti. Nejen plžům a včelám, ale i celým národům nevědomí našeptává, kudy vede cesta.